

2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio užimtumui ir kitiems Lietuvos ūkio makroekonominiams rodikliams vertinimas

Vilija Šemetienė

Finansų ministerija, Vertinimo skyrius

***Stebėsenos komiteto posėdis
2016 m. spalio 13 d.***

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Vertinimo tikslas ir uždaviniai

TIKSLAS

ATSISKAITYTI UŽ 2007-2013 M. PARAMĄ IR PAGERINTI 2014-2020 M. ES FONDŲ INVESTICIJŲ PANAUDOJIMĄ

1 UŽDAVINYS

įvertinti ES struktūrinės paramos poveikį makroekonominiams rodikliams šalies, ekonominių veiklų ir regionų lygiais

2 UŽDAVINYS

įvertinti ES struktūrinės paramos poveikį darbo vietų kūrimui

Kodėl šis vertinimas svarbus?

- įvertintas **visos** 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos poveikis;
- sumodeliuota parama, skirta pagal **finansų inžinerijos** priemones;
- atlikta analizė, kaip pasiektas vienas iš pagrindinių Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos plėtros tikslų – **kurti daugiau geresnių darbo vietų**;
- atlikta grynojo poveikio tyrėjų darbo vietų kūrimui versle analizė (kontrafaktinis vertinimas)

Du vertinimo lygiai

Makro lygiu analizuojamas ES struktūrinės paramos poveikis makroekonominiams rodikliams ir grynasis poveikis darbo vietų kūrimui.

Mikro lygiu nagrinėjama, kiek tiesioginių darbo vietų sukurta ES struktūrinės paramos finansuotuose projektuose

Vertinimo objektas

Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir ją įgyvendinančios keturios veiksmų programos.

VP priemonės, kurių stebėsenai buvo pasirinkti darbo vietų kūrimo ir (ar) išsaugojimo rodikliai (34) bei darbo vietos kokybės didinimo rodikliai (13).

Pagrindiniai ekonometrinio modelio teoriniai teiginiai

Harodo-Domaro ekonomikos augimo teorija pagrįstas bendrosios pusiausvyros ekonometrinis modelis

Investicijos yra pagrindinė ilgalaikio ekonominio augimo priežastis,

investuojama į 3 pagrindinius ekonomikos augimo šaltinius:

1. technologijos pažangą, užtikrinančią naujus geresnius prekių gamybos metodus;
2. kapitalo padidėjimą
3. dirbančiųjų skaičių

Ilgalaikį nuolatinį ekonomikos augimą lemia ne pačių gamybos veiksnių (darbo, kapitalo, žemės) kiekio gausinimas, **bet tai – kaip produktyviai jie naudojami**

Produktyvumo skirtumus tarp šalių lemia vyriausybės vykdoma politika

Paramos poveikio dydis apibrėžiamas kaip skirtumas tarp faktinio Lietuvos ūkio ar jo sektoriaus raidos scenarijaus 2007–2015 m. laikotarpiu ir hipotetinio scenarijaus, eliminuojant ES struktūrinių fondų investicijų srautus

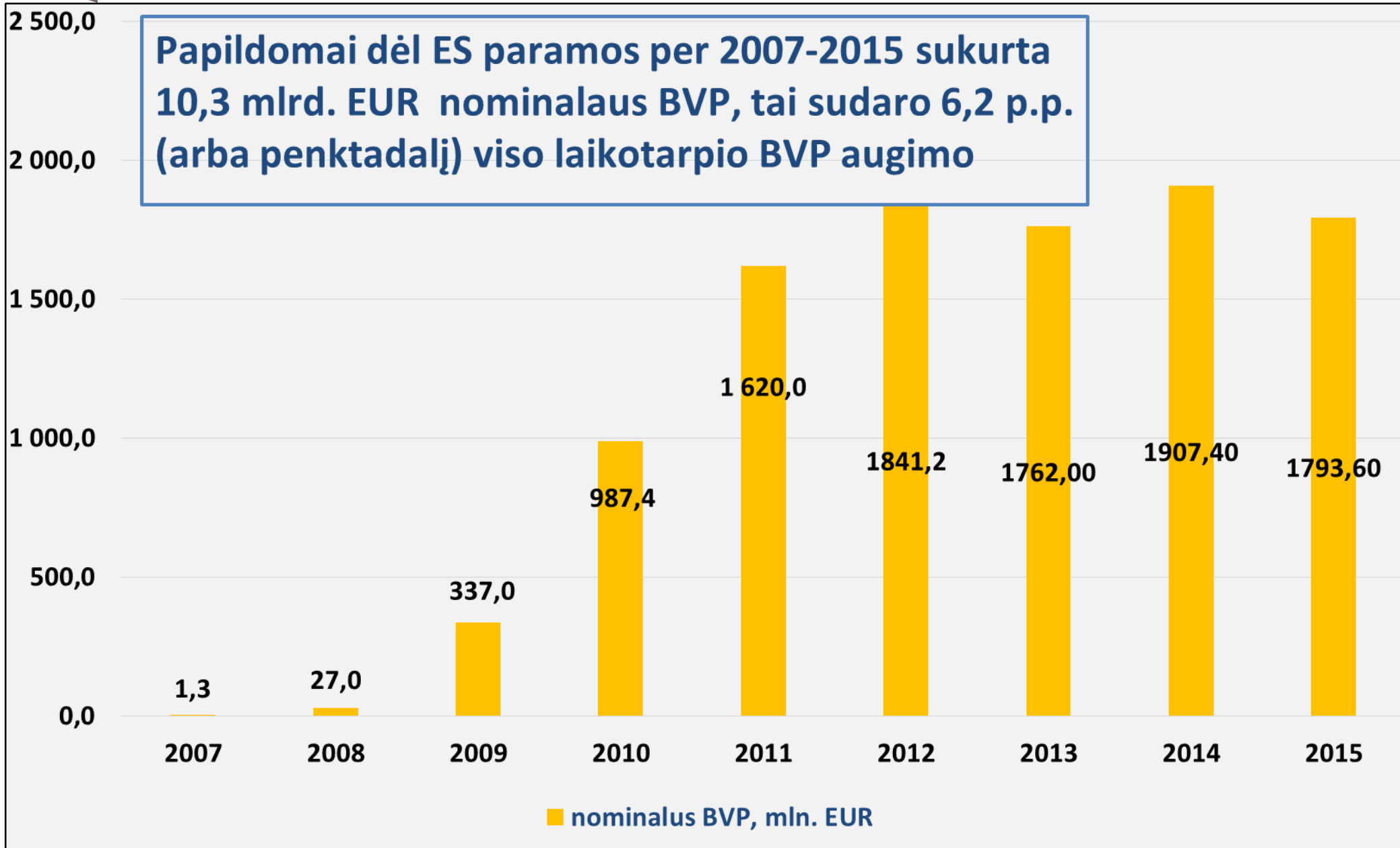
Poveikis pagrindiniams šalies makroekonominiams rodikliams (1)

Metai	Poveikis (to meto kainomis)							
	BVP, mln. EUR	Bendram kapitalo formavimui, mln. EUR	Namų ūkių vartojimui, mln. EUR	Vyriausybės vartojimui, mln. EUR	Eksportui, mln. EUR	Importui, mln. EUR	BPV, mln. EUR	Valdžios pajamoms, mln. EUR
2007	1,3	2,7	0,3	0,0	0,4	2,1	1,2	0,2
2008	27,0	23,7	11,7	1,7	3,6	13,7	24,1	6,8
2009	337,0	595,8	144,3	23,5	13,3	440,0	301,0	84,7
2010	987,4	1 258,6	487,0	87,1	46,1	891,4	881,9	280,7
2011	1 620,0	1 718,1	866,6	153,4	125,6	1 243,7	1 446,9	491,5
2012	1 841,2	1 804,4	1 066,8	204,5	219,7	1 454,2	1 644,5	599,6
2013	1 762,0	1 761,2	1 064,5	225,7	305,6	1 595,0	1 573,8	599,5
2014	1 907,4	1 803,2	1 119,2	260,0	332,4	1 607,3	1 703,6	642,7
2015	1 793,6	1 545,0	1 105,2	293,7	332,7	1 482,9	1 602,0	646,3
Suminis 2007-2015 m. laikotarpio poveikis	10 276,8	10 512,7	5 865,5	1 249,6	1 379,3	8 730,3	9 179,0	3 352,1
Suminis 2007-2020 m. laikotarpio poveikis	12 033,2	11 123,3	6 908,5	1 952,7	2 111,3	10 062,7	10 747,7	4 149,4

Poveikis pagrindiniams šalies makroekonominiams rodikliams (2)

Metai	Poveikis							
	Darbo užmokesčiui, EUR	Užimtumui, tūkst. žm.	Užimtumo lygis (15-64 amžiaus gyv.), %	Nedarbo lygis, %	Vartotojų kainų indeksui, %	BVP defliatoriui, %	TUI, palyginti su BVP, %	Darbo našumui, EUR
2007	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2008	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
2009	3,4	4,7	0,1	-0,3	0,0	0,0	3,2	0,1
2010	9,0	18,2	0,6	-1,2	0,0	0,1	6,5	0,2
2011	14,9	33,3	1,3	-2,2	0,0	0,1	9,0	0,3
2012	20,0	40,2	1,7	-2,7	0,0	0,1	11,5	0,3
2013	23,7	38,1	1,6	-2,6	0,0	0,0	14,3	0,3
2014	29,3	36,4	1,5	-2,5	0,0	0,1	16,2	0,3
2015	34,4	33,2	1,4	-2,3	0,0	0,1	16,5	0,3
2007-2015 laikotarpio poveikis paskutiniams vertinamo laikotarpio metais	34,4	33,2	1,4	-2,3	0,0	0,1	16,5	0,3
2007-2020 laikotarpio poveikis paskutiniams vertinamo laikotarpio metais	7,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,0	0,1

Poveikis BVP

Paramos efektyvumo koeficientas = papildomai sukurtas BVP / skirta parama

	2007-2015	2007-2020
Visa ES SF parama	1,38	1,6
ES SF parama, skirta per FI	1,5	1,84

Kokios makroekonominės sąlygos mažino efektyvumą?

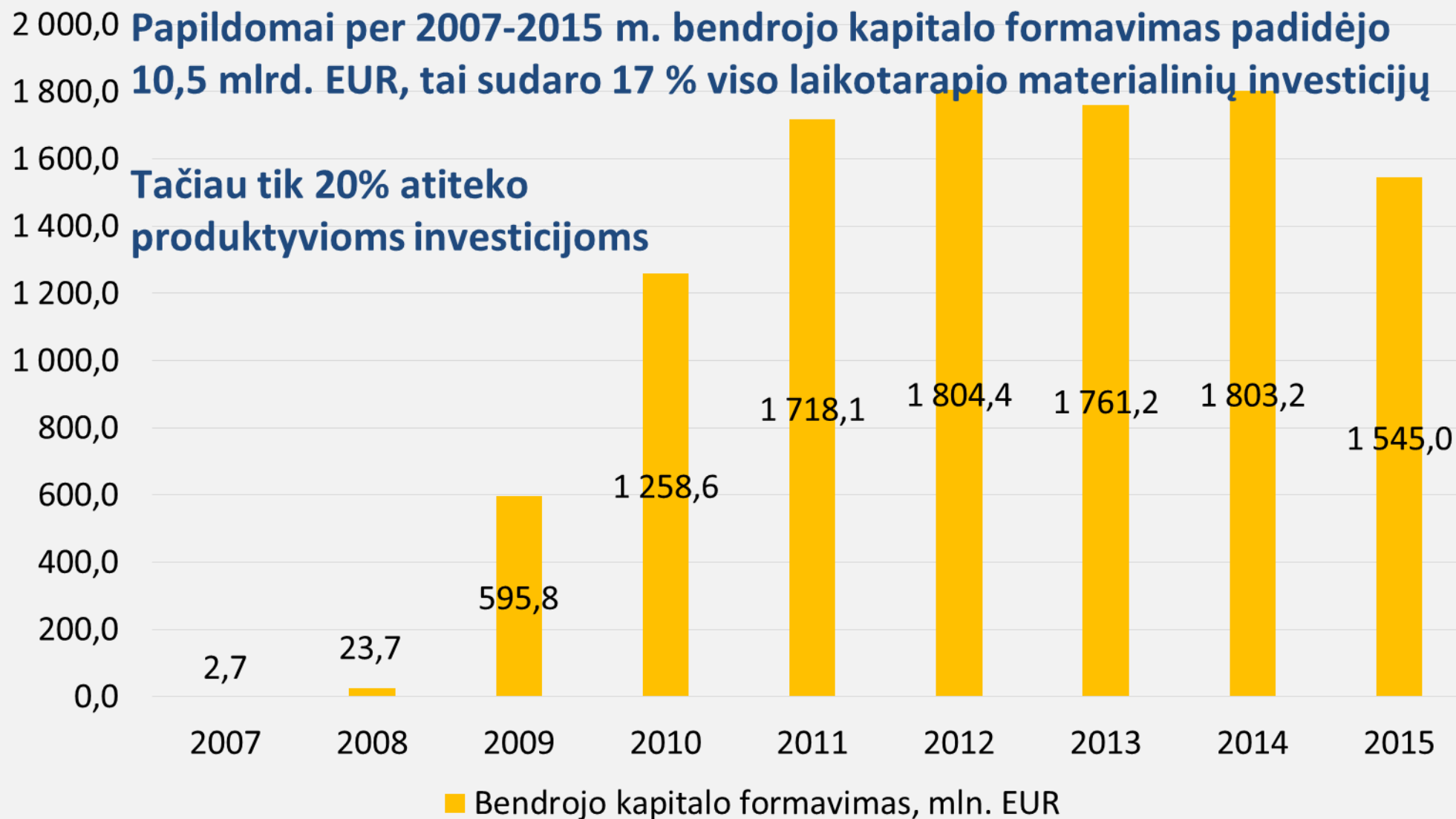
- ☉ Paklausa išorinėse rinkose (sumažėjusi paklausa Rusijos ir ES rinkose)
- ☉ Silpnėjantis materialinių investicijų (t. y. pagrindinio paramos impulso ekonomikai) poveikis BVP, kylant ekonomikai

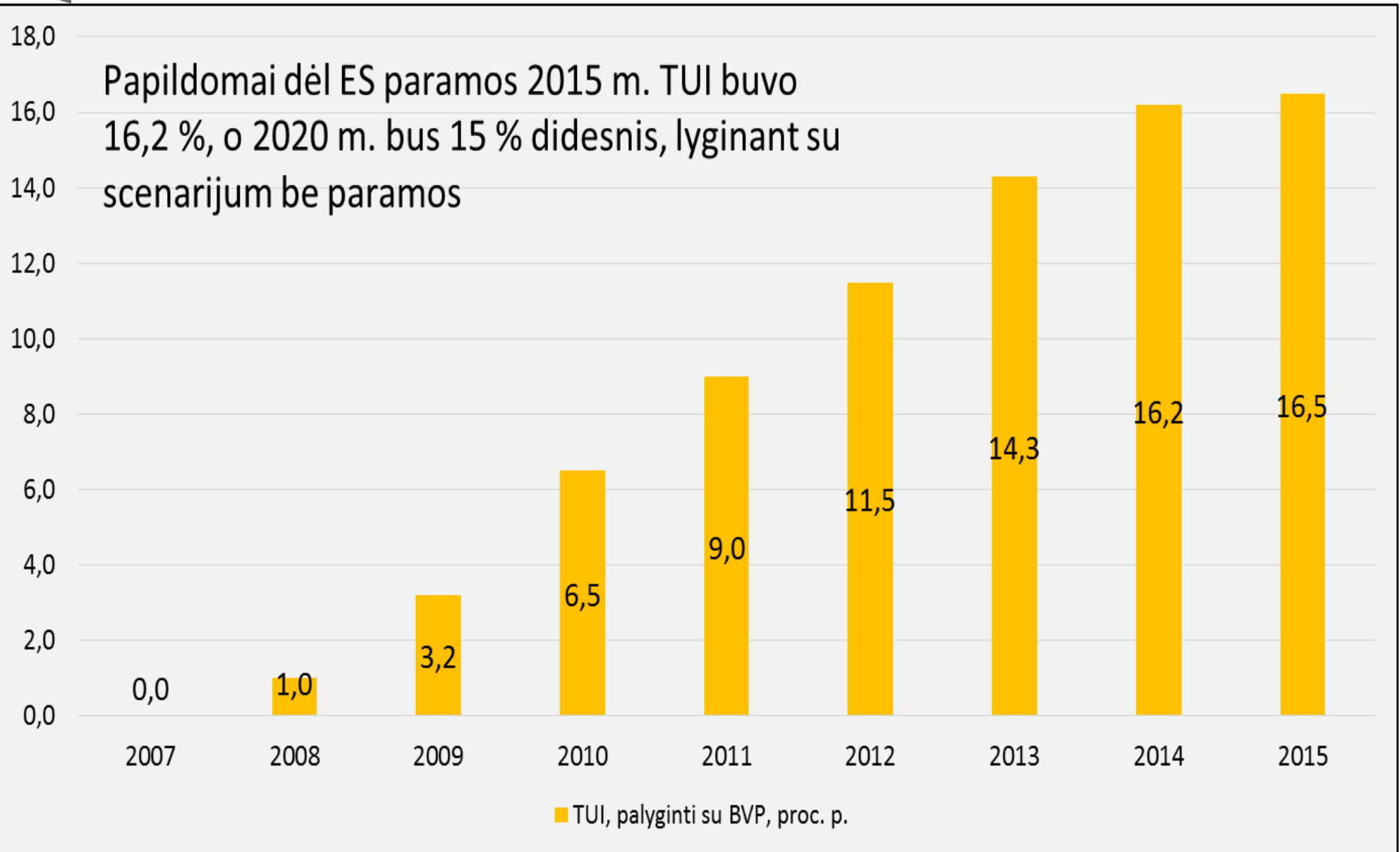
Pagrindinis poveikis - bendram kapitalo formavimui

Papildomai per 2007-2015 m. bendrojo kapitalo formavimas padidėjo 10,5 mlrd. EUR, tai sudaro 17 % viso laikotarpio materialinių investicijų

Tačiau tik 20% atiteko produktyvioms investicijoms

Poveikis TUI

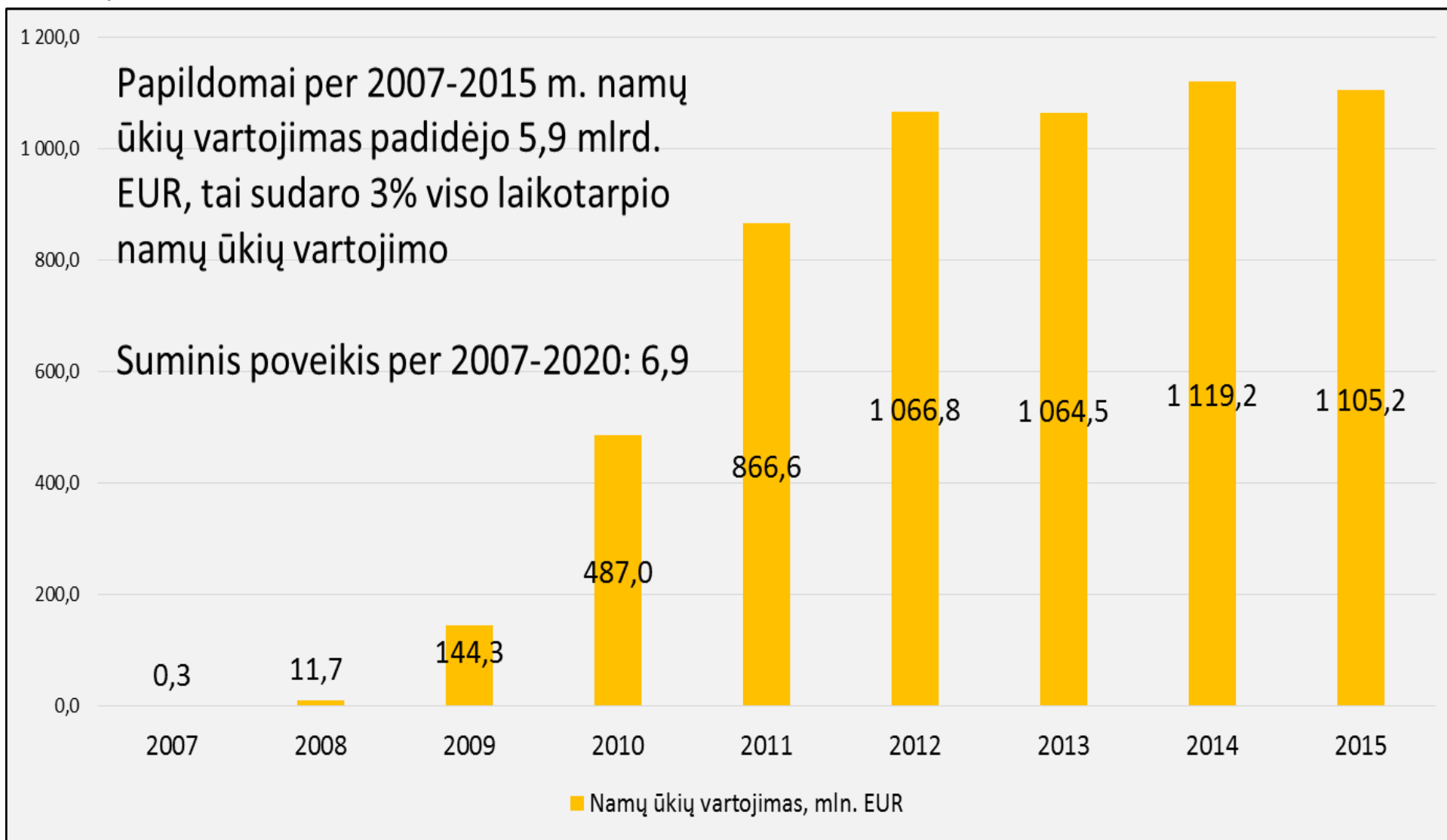

Poveikis darbo našumui

- ⦿ ES investicijos darbo našumą per 2007-2015 m. **padidino 2%**, o bendrai analizuojamu laikotarpiu darbo našumo rodiklis Lietuvoje lyginant su ES-15 vidurkiu ūgtelėjo **12,5 p.p. (nuo 46,4 proc. 2007 m. iki 59,1 proc. 2013 m.)**.
- ⦿ Tiesiogiai prie darbo našumo augimo prisidėjo:
 - ⦿ ESF investicijos, skirtos darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, didžioji jų dalis (**64 %**) atiteko viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos apsaugos sektoriams, kurie kartu sukuria tik 14 % visos pridėtinės vertės šalyje.
 - ⦿ ERPF investicijos, skirtos (1) geresnių darbo vietų kūrimui (62 % ERPF lėšomis sukurtų darbo vietų dalis buvo įmonėse, kurių pagrindinė veikla priskiriama AVAT sektoriams); (2) verslo produktyvumui

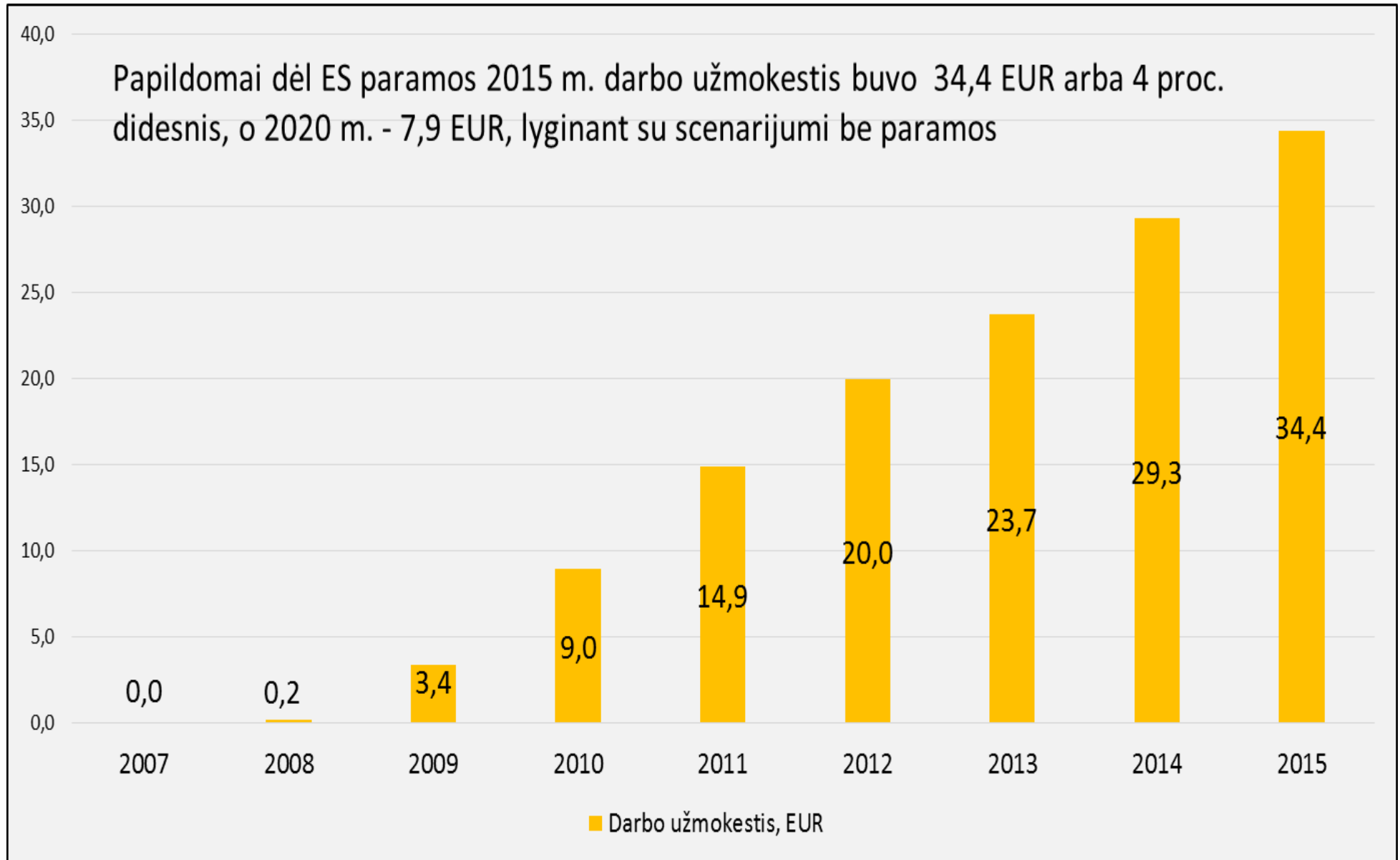

Poveikis namų ūkių vartojimui – taip pat ryškus

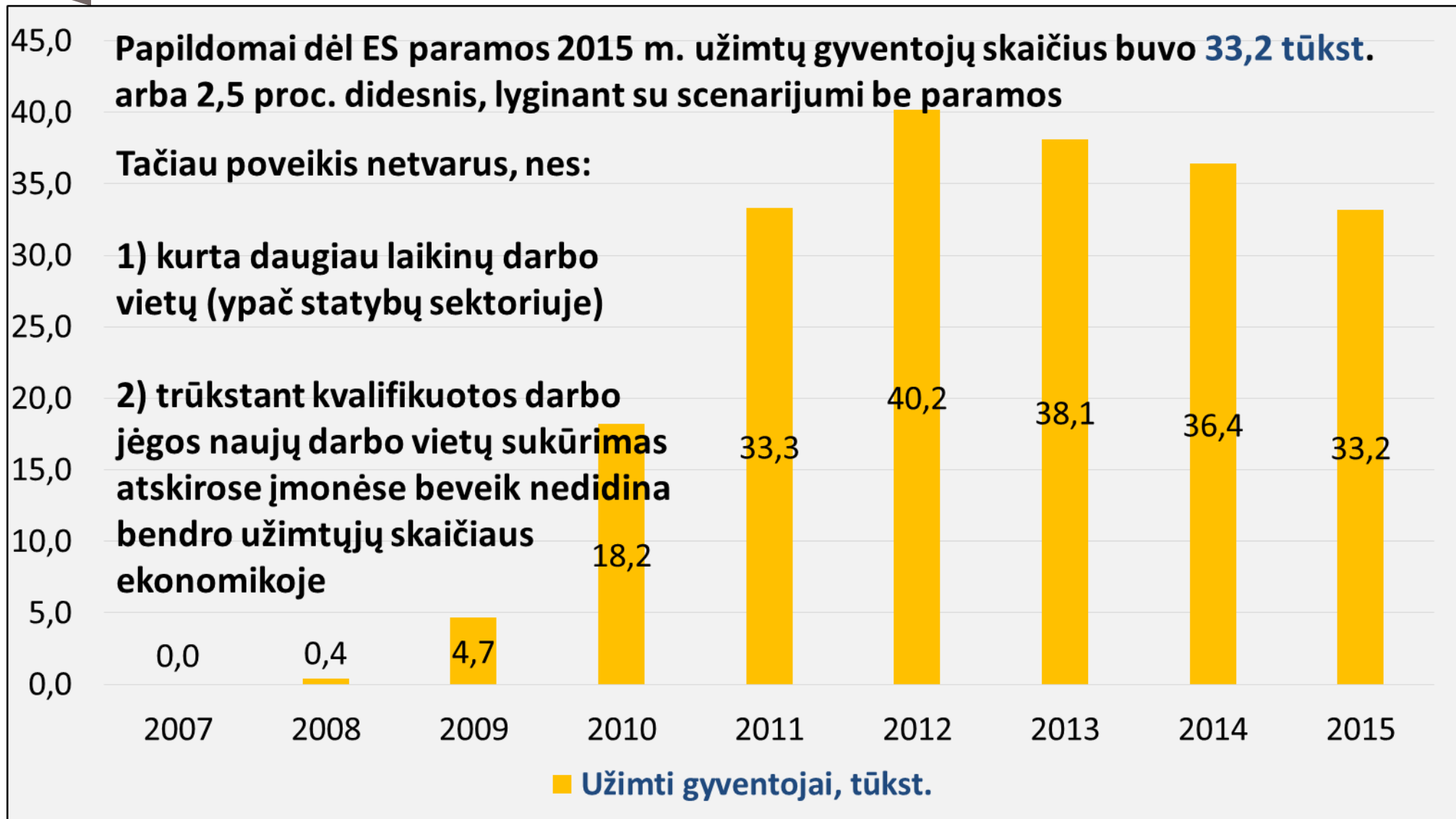

Poveikį lėmė paramos dėka sumažėjęs nedarbo lygis ir augęs darbo užmokestis

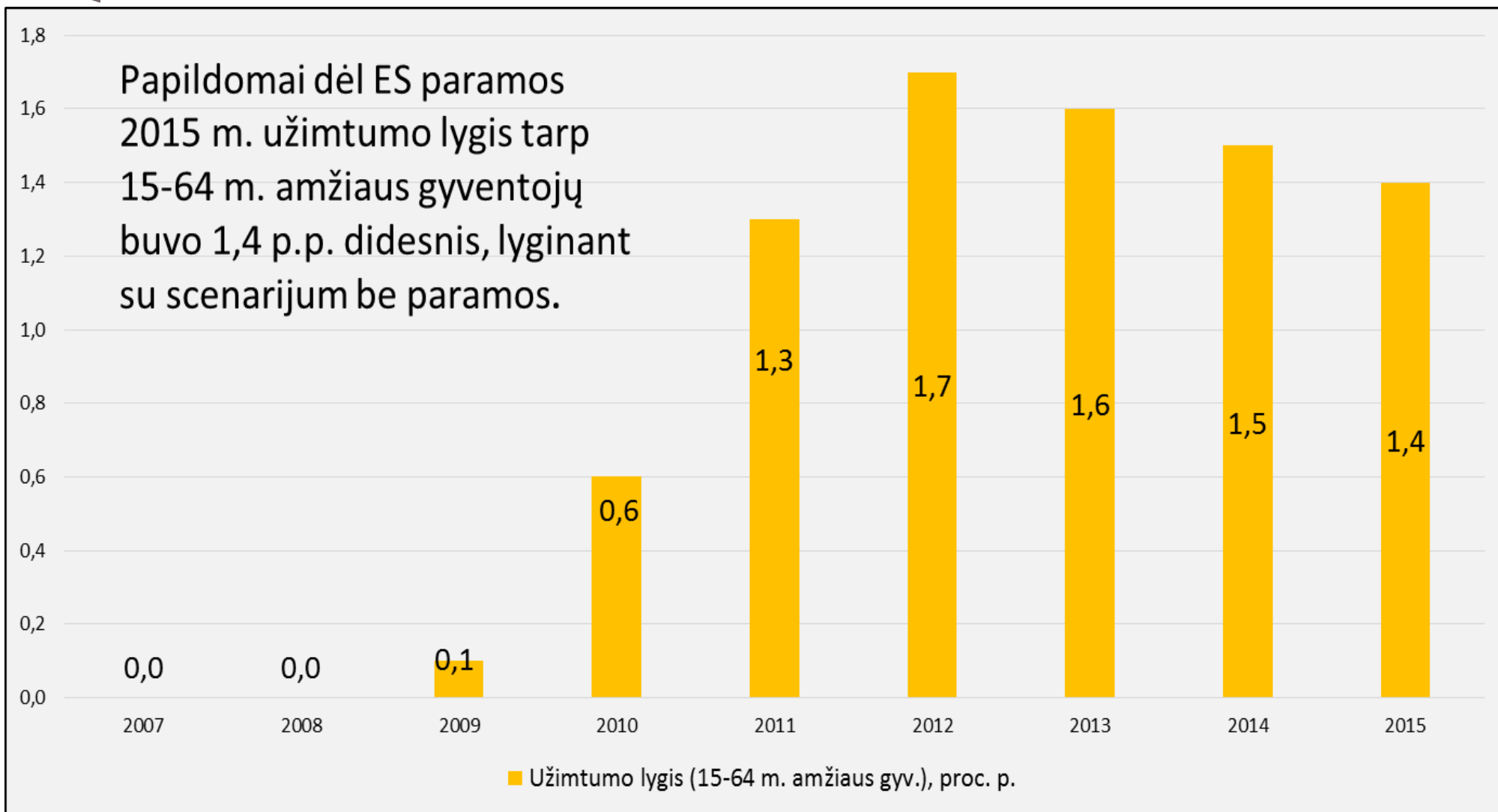
Poveikis darbo užmokesčiui

Poveikis užimtumui (sąlyginių darbo vietų skaičiui)

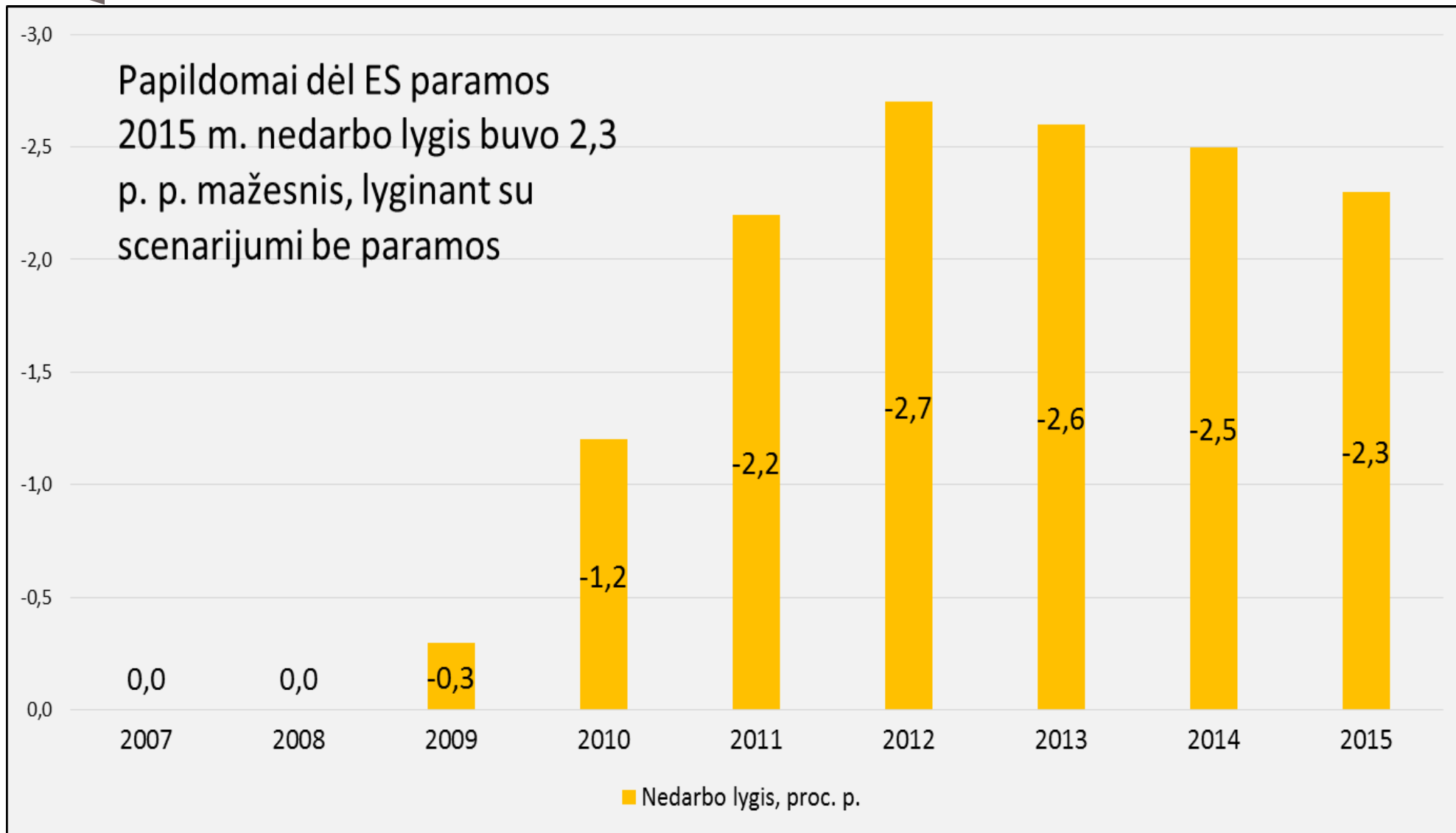

Poveikis užimtumo lygiui

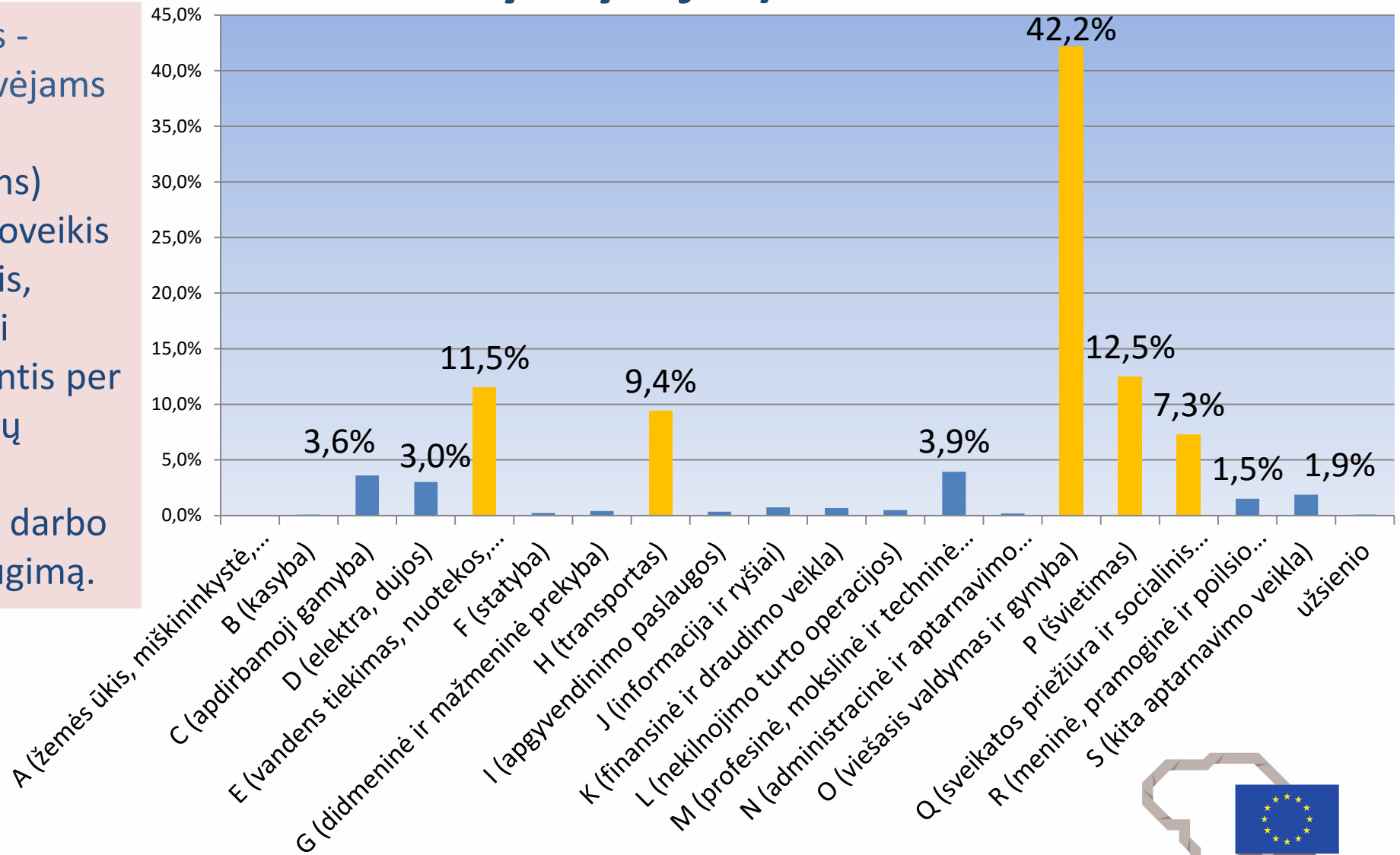
Stipresnį poveikį bendro užimtumo rodikliui Lietuvoje turėjo ekonominė krizė ir reguliacinės aplinkos pasikeitimai (2012 m. pavėlintas išėjimo į pensiją amžius).

Poveikis nedarbo lygiui

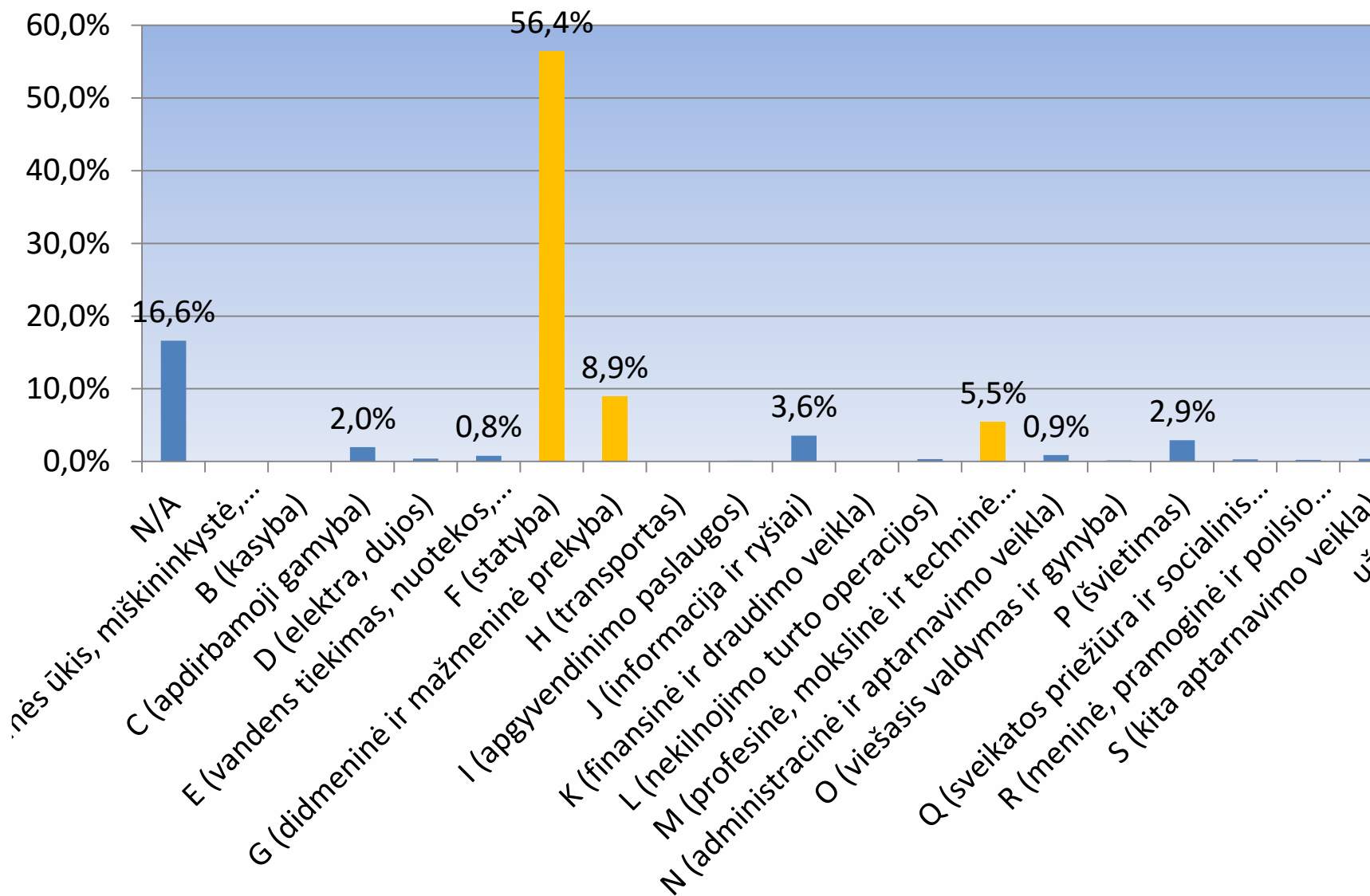

Sektorinis paramos pasiskirstymas (pagal projektų vykdytojus)

Sektoriams - naudos gavėjams (projektų vykdytojams) paramos poveikis yra ilgalaikis, daugiausiai pasireiškiantis per materialinių investicijų didinimą ir darbo našumo augimą.

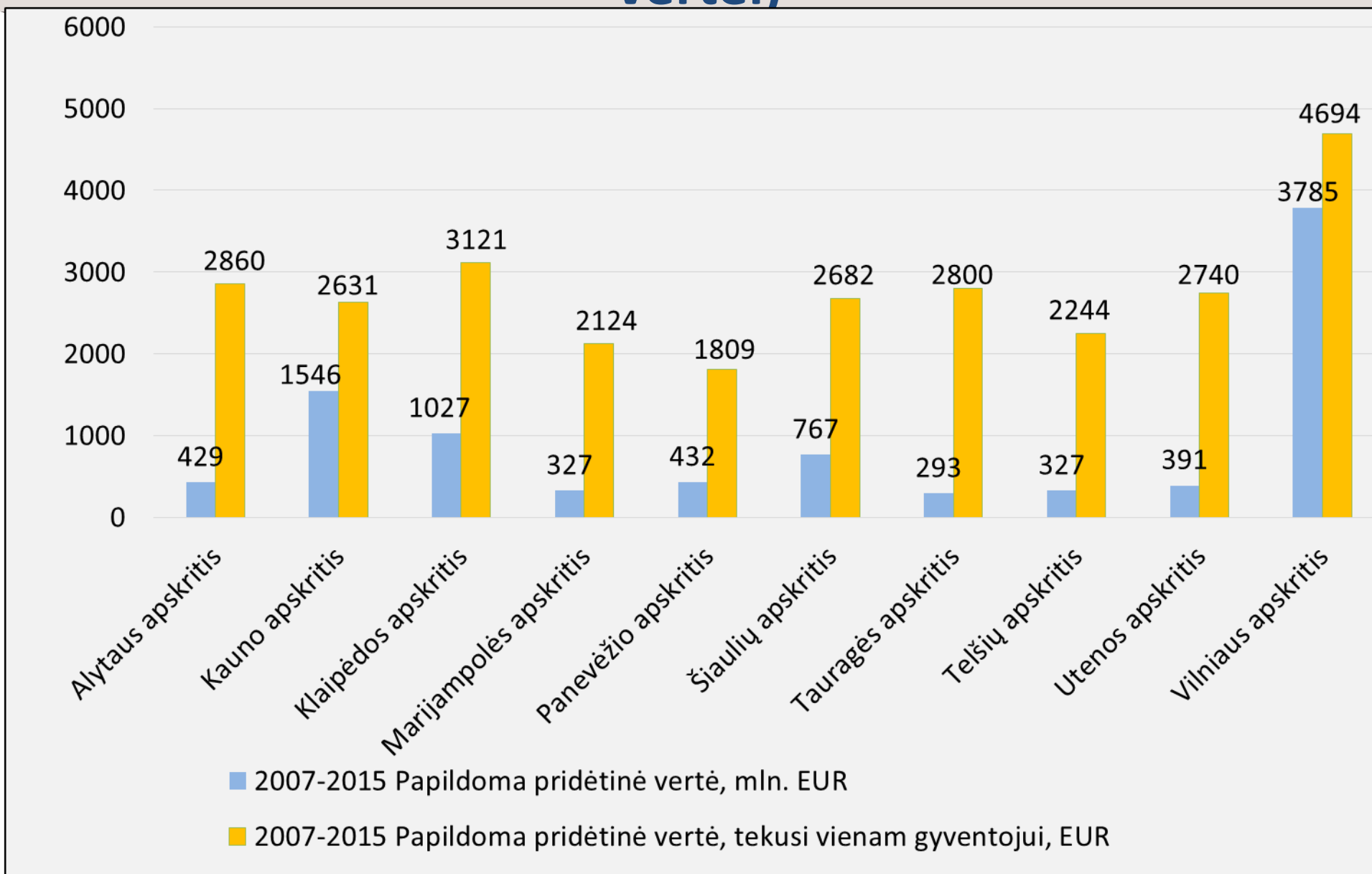
Sektorinis paramos pasiskirstymas (pagal tiekėjus)

Sektoriams - paslaugų teikėjams (veiklų vykdytojams) ES struktūrinės paramos poveikis yra trumpalaikis, pasireiškiantis per pridėtinės vertės, darbuotojų skaičiaus ir darbo užmokesčio pokyčius konkrečiame sektoriuje.

Paramos poveikis apskričių BPV (bendrajai pridėtinei vertei)

125 460

Nuolatinės darbo vietos

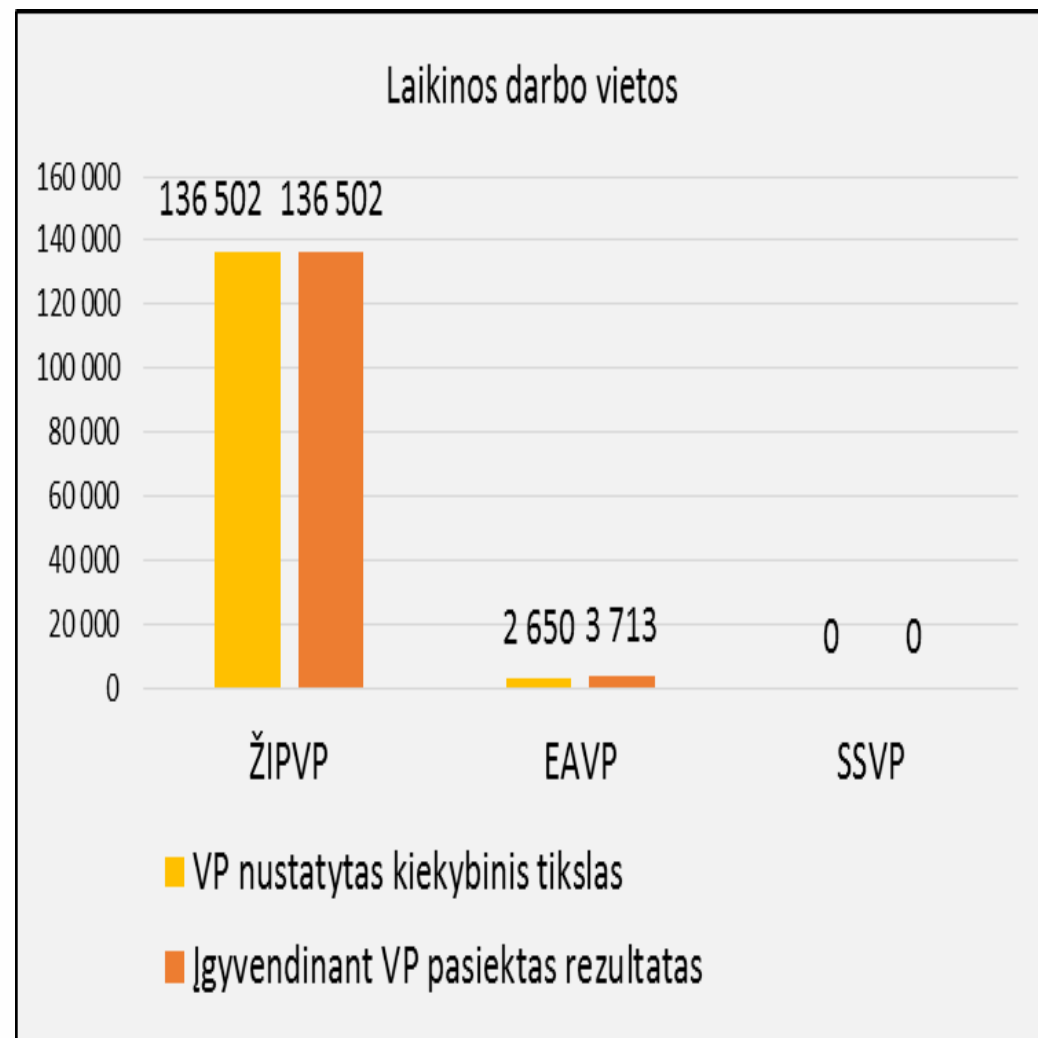
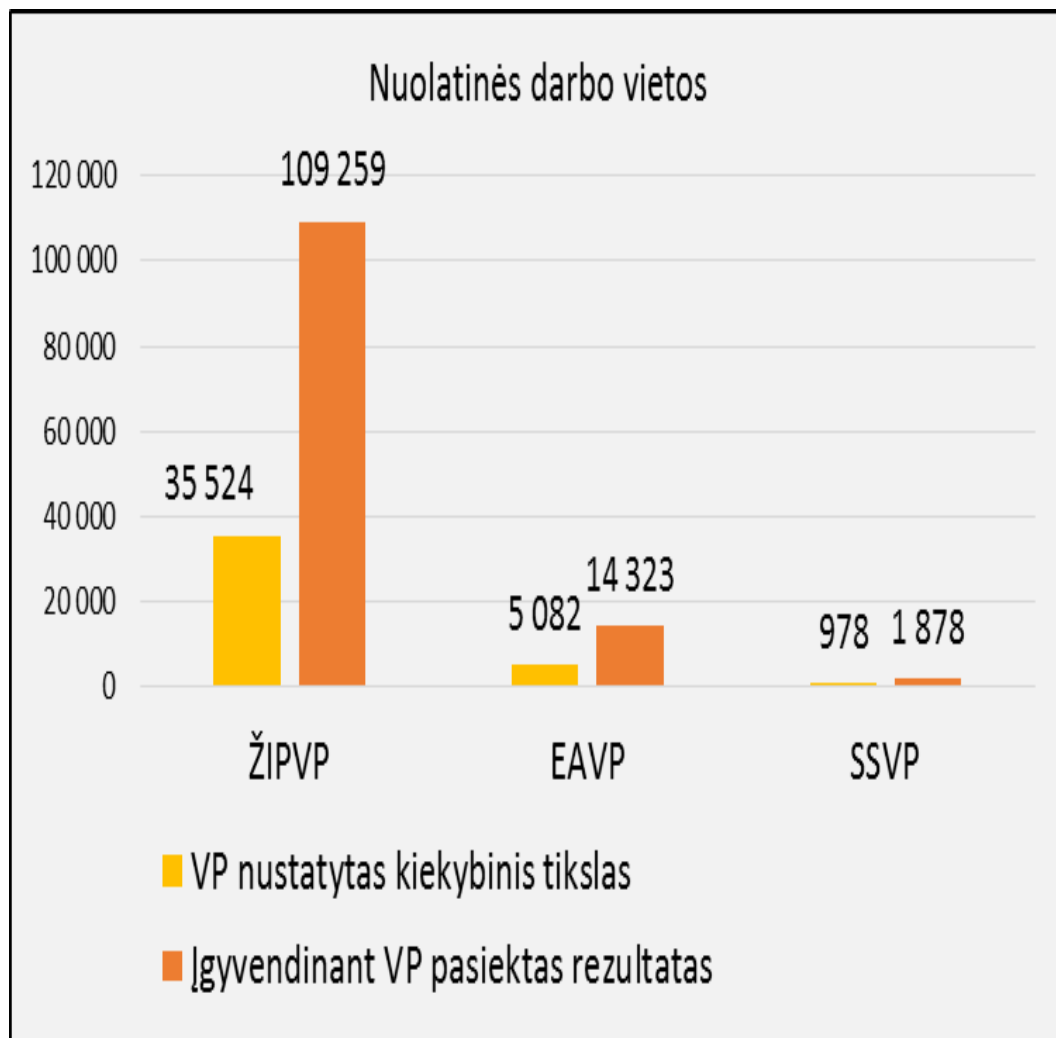

140 215

Laikinos darbo vietos

265 675 darbo vietos

Sukurta 1,5 karto daugiau darbo vietų nei planuota, o nuolatinių darbo vietų sukūrimo planai viršyti 2,7 karto

Darbo vietas kokybės analizē (1)

41% labai aukštos kokybės
darbo vietų

13.384

36% vidutinės
kokybės darbo vietų

11.562

20% aukštos kokybės darbo
vietų

6.619

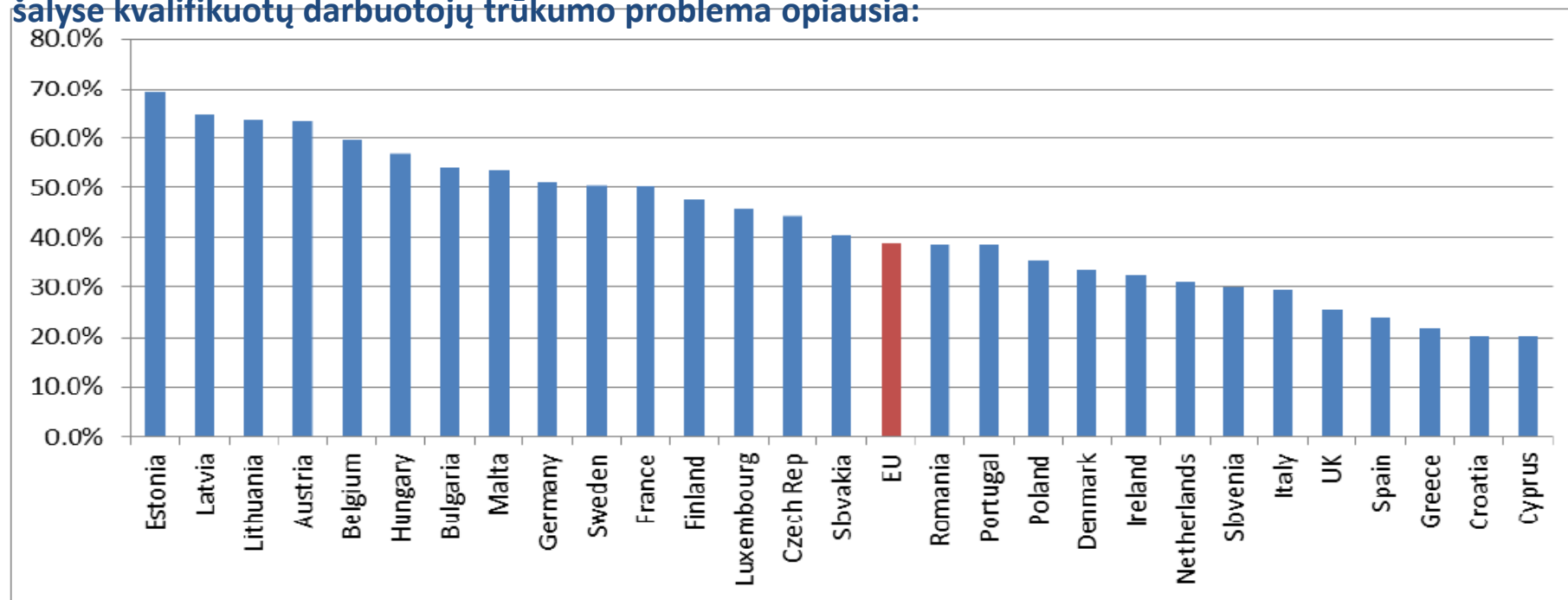
3% žemos kokybės darbo vietų
984

Darbo vietos kokybės analizė (2)

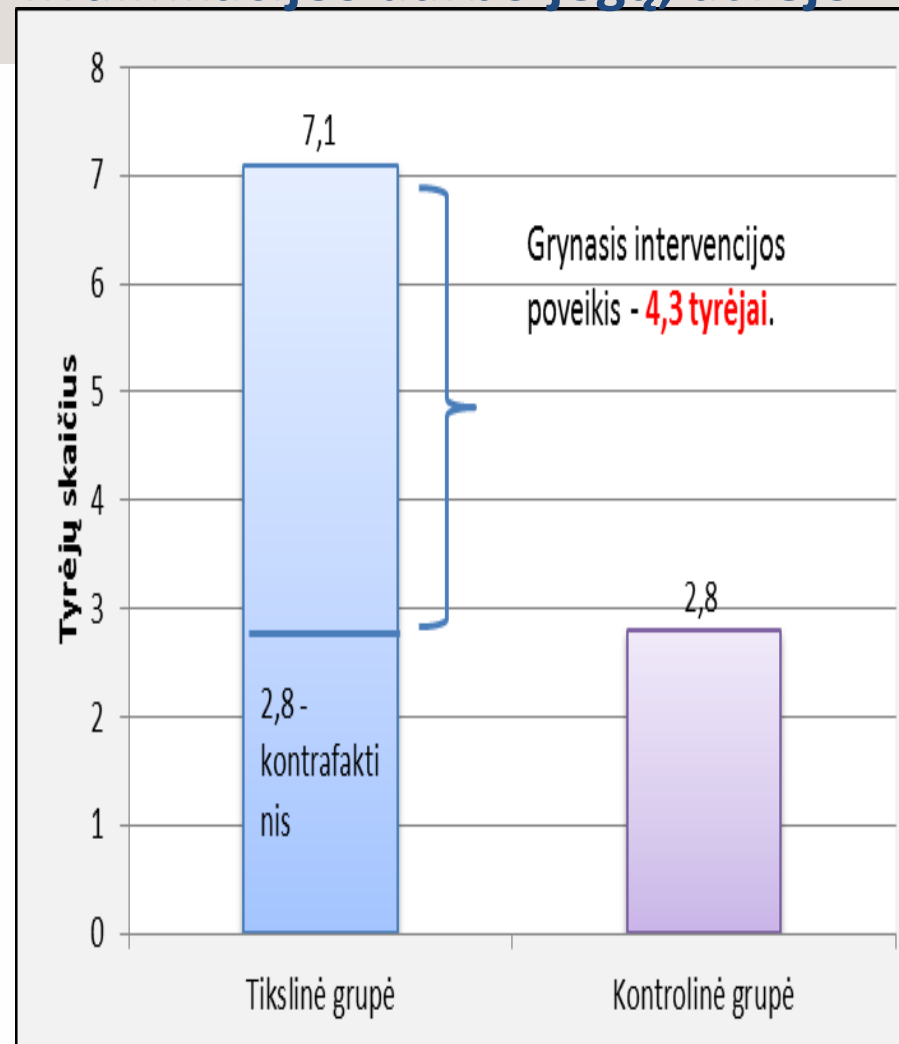
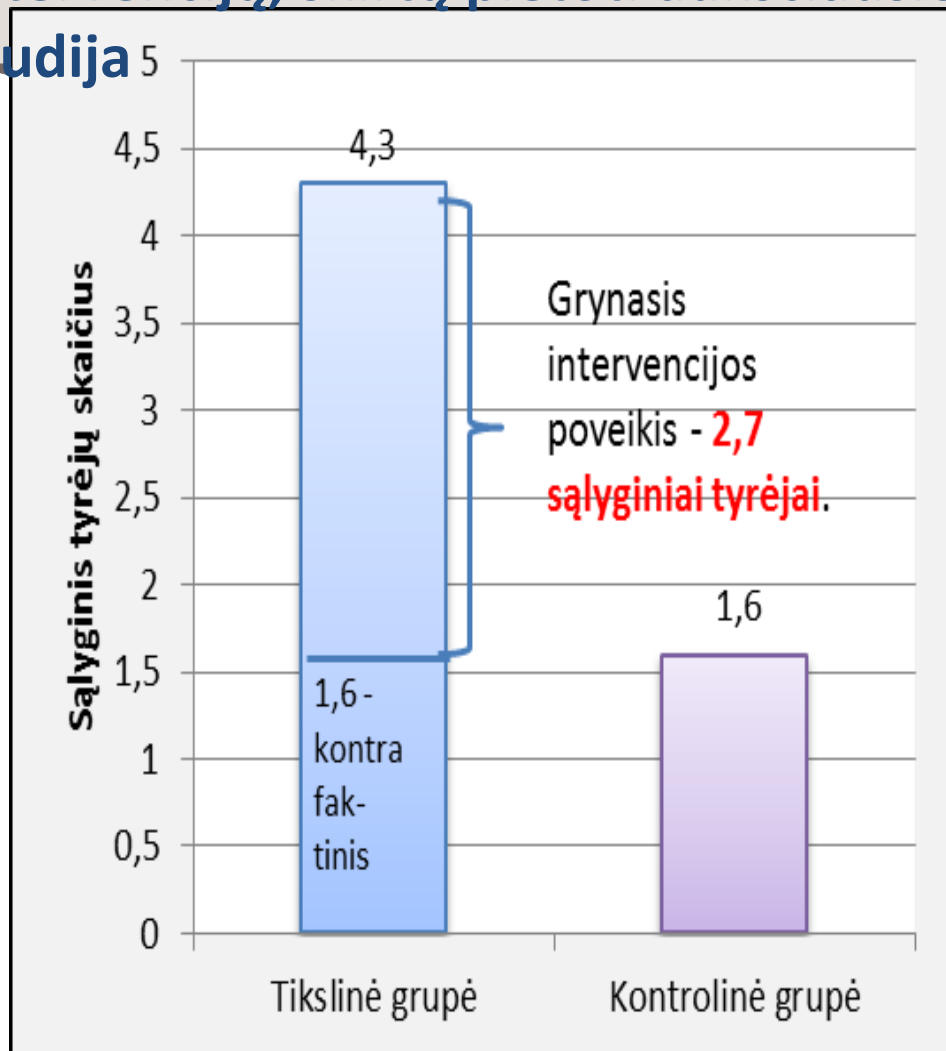
Pagrindinė išvada - mikro (įmonių) lygiu buvo sukurta gana didelė paklausa aukštos kvalifikacijos darbo vietoms, tačiau dėl ribotos kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos darbo rinkoje grynąjį paramos poveikį sumažino aukštas pakeitimo efektas.

Patvirtinimas ir EK komunikate „2016 m. metinė augimo apžvalga“ pateiktame paveiksle, kuriam nurodyta, kiek įmonių teigia patiriančios sunkumus, ieškant reikiamų gabumų darbuotojų – **Baltijos šalyse kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problema opiausia:**

Kontrafaktinio poveikio vertinimo analizė:

intervencijų, skirtų plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą, atvejo studija

- Nustatyta, kad dalyvavimas priemonėse „VP2-1.3-ŪM-02-K Intelektas LT“ ir/arba „VP2-1.3-ŪM-03-K Intelektas LT +“ **neturėjo įtakos MTEP darbuotojų skaičiui** paremtose įmonėse:
- Dalis paramą gavusių įmonių tyrėjais įdarbino toje pačioje įmonėje dirbusius ir MTEP darbuotojo statusą jau turėjusius asmenis;
- Tyrėjų skaičių padidinusios ir su išaugusiais darbo jėgos išlaikymo kaštais susidūrusios įmonės mažino kitų MTEP darbuotojų skaičių.

Kuriamos darbo vietos turi atitikti darbo rinkos poreikius ir šalies ūkio plėtros tikslus

- ⦿ **1 problema:** grynasis 2007-2013 m. paramos poveikis darbo vietų kūrimui sudaro apie 12 proc. bendrojo poveikio (stebėsenoje deklaruotų darbo vietų). Kurta paklausa aukštos kvalifikacijos darbo vietoms neatitiko darbo jėgos pasiūlos. Lietuva šiuo metu „**pirmauja**“ pagal kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą ES.
- ⦿ **2 problema:** dėl visuomenės senėjimo, prastų sveikatos priežiūros rezultatų ir didelės grynosios emigracijos Lietuvoje sparčiai mažėja darbingo amžiaus gyventojų skaičius.
- ⦿ Todėl ypač aktualiomis tampa dvi ilgalaikės investicijų kryptys:
 - **į technologijas ir automatizavimą gamyboje bei paslaugų sektoriuje;**
 - **į mokymosi visą gyvenimą skatinimą.** 2007–2013 m. ES struktūrinė parama šioje srityje daugiausia buvo skirta aukštos kvalifikacijos viešųjų paslaugų darbuotojų ir bedarbių bei įspėtų apie atleidimą iš darbo mokymui. Nekvalifikuotų ir žemesnės kvalifikacijos dirbančių asmenų, kurie sudaro daugiau negu pusę visos šalies darbo jėgos, mokymuisi iki šiol skirta nepakankamai dėmesio. Trūko orientacijos į vyresnio amžiaus asmenis.

Kuriamos darbo vietos turi atitikti darbo rinkos poreikius ir šalies ūkio plėtros tikslus

- **1 siūlymas (ŠMM, SADM)** - peržiūrėti 2014–2020 m. ES fondų veiksmų programos priemones, skirtas mokymosi visą gyvenimą plėtrai, apsvarstant galimybes **išplėsti suaugusiųjų formalaus švietimo paklausos skatinimo veiklas**
- Suplanuotuose ŠMM ir SADM priemonėse, skirtose mokymosi visą gyvenimą skatinimui, intervencijos koncentruotos į neformalųjį švietimą, o suaugusiųjų formalaus švietimo rėmimas (sprendžiant pagal remtinas veiklas, priemonių stebėsenos rodiklius, veikloms numatytą finansavimą) yra orientuotas į pasiūlos gerinimą (programų rengimą, pedagogų kvalifikacijos tobulinimą ir pan.).
- **Atsižvelgiant į Lietuvos demografines tendencijas ir darbo rinkos poreikius platesnio masto intervencijos reikalingos dirbantiems asmenims, siekiantiems įgyti darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją arba jos dalį, bei žemos kvalifikacijos ir nekvalifikuotiems asmenimis, siekiantiems įgyti ar pakelti savo kvalifikaciją.**
- **Didesnės finansinės paskatos turėtų būti teikiamos vyresniems nei 40 metų amžiaus asmenims.**

Kuriamos darbo vietos turi atitikti darbo rinkos poreikius ir šalies ūkio plėtros tikslus

- 2 siūlymas (ŠMM, SADM, ŪM) - įgyvendinant veiksmų programos prioritetus, skirtus kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimui bei visuomenės švietimui ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimui, turi būti užtikrintos **sąsajos su nacionaline žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistema**
 - Stebėsenos informaciją būtų tikslinga naudoti atrenkant projektus finansavimui šiose srityse:
 - **formaliojo ir neformaliojo švietimo,**
 - **mokymosi visą gyvenimą,**
 - **įmonių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo**
- 3 siūlymas (ŠMM, LMT) - 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu rekomenduojama įgyvendinti **daugiau intervencijų, skirtų nuolatinių tyrėjų darbo vietų kūrimui.**
 - vykdamas konkursinę doktorantūrą pagal priemonę Nr. 09.3.3-ESFA-V-711 „Mokslininkų ir kitų tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ ir po doktorantūros studijas pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“ **projektų finansavimo sąlygų aprašuose numatyti galimybę ir skatinti doktorantūros bei po doktorantūrinių studijų vykdymą žinioms imliose įmonėse.**
 - potencialiems pareiškėjams pristatyti naujas galimybes, nes pirmasis 2016 m. **konkursinės doktorantūros kvietimas** rodo, kad jomis kol kas nepasinaudota

Kuriamos darbo vietos turi atitikti darbo rinkos poreikius ir šalies ūkio plėtros tikslus

4 siūlymas (SADM) - 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu įvykus didesnio masto socialiniams-ekonominiams pokyčiams, siekiant geriau arba kitaip atsižvelgti į nacionalinių arba Europos Bendrijos prioritetų pokyčius, siūloma naudoti 2007–2013 m. laikotarpiu pasiteisinusias „antikrizines“ priemones

išplėsti **Verslumo skatinimo fondo ir ADRP priemonių intervencijos mastą**; be tradicinių „antikrizinių“ priemonių (4 įdarbinimo subsidijuojant, perkvalifikavimo, rotacijos) galėtų būti taikomos vienkartinės įsidarbinimo išmokos greitai (ne vėliau kaip per 2 mėnesius) įsidarbinusiems bedarbiams, išmokos darbo paieškos išlaidoms kompensuoti, išmokos verslumui skatinti. Šios priemonės Lietuvoje jau buvo finansuojamos iš Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo.

Veiksmingas ES struktūrinių fondų investicijų poveikio užimtumui matavimas, stebėseną ir vertinimas

Problema: Įgyvendinant 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos intervencijas buvo sukurta beveik pusantro karto daugiau darbo vietų, lyginant planuotas ir pasiektas stebėsenos rodiklių reikšmes. **Viena iš priežasčių – bendra ES struktūrinę paramą administruojančių institucijų praktika nustatyti nerizikingus, lengvai pasiekiamus kiekybinius tikslus.**

Rekomendacija (visoms tarpinėms institucijoms): 2014–2020 m. programavimo laikotarpyje įgyvendinant analogiškas ar panašias intervencijas kaip 2007–2013 m. laikotarpiu **kiekybinius intervencijų tikslus siūloma nustatyti atsižvelgiant į ankstesnio programavimo laikotarpio rezultatus ir vertinimo ataskaitoje pateiktą analizę dėl vidutinių darbo kainų sukūrimo skirtingose intervencijose**

Veiksmingas ES struktūrinių fondų investicijų poveikio užimtumui matavimas, stebėseną ir vertinimas

Problema: vertinimo metu buvo susidurta su duomenų, reikalingų kontrafaktinei poveikio analizei atlikti, gavimo problema. Nors reikiamus duomenis įmonių lygiu renka Statistikos departamentas, tačiau pagal Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo 15 straipsnio 4 dalį jie yra teikiami tik mokslo įstaigoms mokslo tikslams.

Rekomendacija (vadovaujantjai institucijai): atsižvelgiant į tai, kad kontrafaktinis poveikio vertinimas yra vienas iš pagrindinių metodų, kuriuos EK rekomenduoja taikyti vertinant ES struktūrinės paramos poveikį 2014–2020 metų programavimo laikotarpiu, siūloma inicijuoti Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo pataisas, pagal kurias nuasmeninti konfidencialūs duomenys viešojo valdymo tikslais galėtų būti teikiami ir Lietuvos viešojo administravimo institucijoms, kurios garantuotų atitinkamą šių duomenų apsaugą.

Jūsų klausimai.....

ataskaitą galima rasti internetinėje svetainėje

www.esinvesticijos.lt

